

Mikszáth Kálmán:Beszterce ostroma

Szerző dezs

Kötelező olvasmány,rövid összefoglaló elemzése

Mikszáth
Kálmán
Beszterce
ostroma
(Egy
különc ember története)
1894

Szereplők:

Mikszáth
Kálmán, író
gróf Pongrácz
Károly, képviselő és
tábornok
Dugali bácsi,
görög
gróf Pongrácz
István, nedeci várúr
Sztrelnyik Matykó, gbelai
javasember
Forget, nyugalmazott
császári királyi őrnagy
Donna Estella, cirkuszi
trapéztáncos
Pamutkay János, nedeci
tisztartó
Holub Mihály, nedeci
udvari káplán
Kovács János,
nedeci várnagy
Pruzsinszky Szaniszló
(Tarcsay László), nedeci
lengyel
Bakra Ferenc, nedeci
íródeák
Ancsura, podzámeki
parasztasszony
báró Behenczy
Pál, krivánkai várúr
báró Behenczy
Károly, a várúr fia
Rozsákné,
krivánkai gazdasszony
Melitorisz Pál, gbelai pap
Matykó, nedeci
lovász
Makovnyik József, nedeci

káplár
Szurina Pál, nedeci
őrmester
Komár György,
nedeci káplár
Korenyák, nedeci toronyőr
Mravák
Mátyás, nedeci zászlóvivő
Kral Demeter, nedeci katona
Szlimak János, nedeci
katona
Barinka Gyuro, nedeci katona
Kovács Pál,
nedeci katona
Kontopek András, nedeci
katona
Trnowszky, zsolnai vaskereskedő
Trnowszky Péter, zsolnai viaszkereskedő
Trnowszky György, zsolnai
orvos
Trnowszky (Tarnóczy)
Gáspár, zsolnai juhásztor
Trnowszky Apollónia,
György lánya
Blázy Miklós,
zsolnai bíró
Domák Mihály,
eretnek
Klivényi
József, zsolnai írnok
Klivényi
Józsefné Zsuzsanna
Gongoly, zsolnai cigány
Szabó Pál,
debreceni nevelő
Trnowszky Miloszláv
(Tarnóczy Emil), zsolnai
ügyvéd
Skultéty kisasszony,
társalkodóné
Kubikné, zsolnai
parasztasszony
Szmialovszky Antal,
színész
Kalina György,
színész
Rebernyik János, zsolnai
hajdú
Hrubcso Pál, zsolnai
toronyőr
Jágovics
Bogdán, zsolnai kocsmáros
Lengeffy Elemér (Nawratil
Samu), színigazgató
Katharina, Lengeffy
felesége
Krizsán Katalin, nedeci
szolgálólány
Sztercso Miklós, nedeci
kozák
Rátky Pál,
nedeci apród
Jutka, nedeci cseléd
Kotlányi
Sámuel, trencsényi szabó

Ordódy,
huszártiszt
Breke Nep. János, budetini
katonaorvos
Matinák János,
zsolnai városi tanácsos
Malinákné
Kurka, zsolnai
ügyvéd
Flóris János,
zsolnai ügyvéd
Vakarcs, budetini honvéd
Brüll Ármin,
vágújhelyi zsidó
Zubek Andrásné,
privodai dajka
Limpa Valerius, zsolnai
szabó
Matyej György, lapusnyai
asztalos
Starvich báró
Vereczkey Pálné
Motesiczky Erzsébet

Történet:

Bevezetés

Mikszáth

elmeséli, hogy sokszor
szokott együtt vacsorázni gróf
Pongrácz Károllyal. Ilyenkor,
beszélgetéseik
alkalmával gyakran felszínre került a
híres Pongrácz-család
múltja. Az ősök
közül a legizgalmasabb élet alighanem a
különcködő Pongrácz
Istvánnak jutott,
melyet Mikszáth annyira érdekesnek
talált, hogy megkérte a még
élő
családtagokat, hadd írja meg
történetét. A család
beleegyezése után végül
létrejöhett a nagy mű, mely az "utolsó
várúrnak" állít
emléket.

Első rész - Estella

A

Habsburg-kormány a
Rákóczi-szabadságharc

leverése után meghozta az 1715:42 törvényt, melyben elrendelte a magyarországi várak leromboltatását. Néhányat közülük azonban sikerült kastéllá kinevezni, így maradhatott épségben többek közt a nedeci vár is, melynek ura gróf Pongrácz István volt. A gróf enyhe sántításától eltekintve testileg-szellemileg tökéletes ember volt, viszont volt egy hóbortja: magát a XVII. századba képzelte, s az uradalmán élő parasztokkal állandóan háborúsdit játszott. Alattvalói ennek ellenére szerették, mert jószívű és adakozó ember volt. A környékbeli nemesek azonban nem szívesen látogatták meg, mert a kastélyban nem volt asszony. Ezért egyszer egy zsolnai vándorcirkusztól vett 600 forintért egy trapéztáncoslányt, Estellát. Estella ott-tartózkodása alatt igyekezett feleségül vetetni magát a gróffal, de hasztalan, Pongráczot egyáltalán nem érdekelték a nők. Ezalatt a szomszéd kastélyban, Krivánkán, békésen éldegélt a Behenczy-család. Báró Behenczy Pálnak és fiának, Károlynak régen nagy vagyona volt, de az idők múltával ez elfogyott, míg odáig jutottak, hogy csupán a rozoga váruk és a gazdasszonyuk, Rozsákné maradt, egyébként jóformán éheztek. Egyszer Károly eladta a vár harangját 600 forintért a szomszéd város templomának, mire apja elzavarta otthonról fiát, aki ekkora szégyenbe hozta (mellesleg az idősebb Behenczy a kapott pénzt megtartotta). Károly Nedecre ment, ahol beállt Pongráczhoz udvari orvosnak. A nedeciek időközben lázasan készülődtek, ugyanis július elején a megbeszéltek alapján a várat ostrom alá veszi a budetini honvédparancsnok, természetesen csak gyakorlatozás végett. Egy nap Pongrácz furcsa (viszont)ajándékot kapott Motesiczky Erzsébettől: Cervantes Don Quijotéját. Miután íróleájkja felolvasgatott neki esténként a műből, úgy határozott, felhagy a céltalan háborúztatásokkal, s lemondta a hadgyakorlatot. Egyik nap, az ebédnél

Károly
 báró megpróbált
 nyilvánosan kikezdeni Estellával, mire
 Pongrácz gombnyomásra
 megnyitotta alatta a földet, s egy titkos járaton a
 várbörtönbe ejtette.
 Büszkeségében annyira meg volt
 sértve, hogy emberei már attól
 féltek,
 lefejezteti, ezért Estella elhatározta, megmenti
 a bárót, aki cserébe
 feleségül
 veszi. Parasztasszonynak öltözött, s egy
 zsákban menekítette ki a rabot. Mikor
 Pongrácznak tudomására jutott az eset,
 rögtön utánuk küldte
 katonáit, de azok
 már csak azzal a hírrel térhettek
 vissza, hogy Estellák
 Besztercebányán
 kerestek menedéket. Ezt hallva a várúr
 rögtön levelet íratott, követeket
 küldött Besztercére, s követelte,
 hogy a város elöljárói
 juttassák vissza a
 szökevényeket, de azok megtagadták az
 engedelmeskedést. Erre aztán tényleg
 dühbe gurult Pongrácz, s kijelentette, a
 városnak bűnhődni kell. Másnap aztán
 útnak indult a vár teljes serege Beszterce
 ellen...

Második rész -

Kedélyes atyafiak

Élt

Zsolnán egy Trnowszy nevű
 gazdag vaskereskedő. Halála napján
 magához kérette három fiát,

s

pályaválasztásra

szólította őket. Péterből

méhész, Györgyből orvos,

Gáspárból

pedig juhpásztor lett. Péter meggazdagodott, de

soha nem nősült meg. Gáspárnak

szintén felvitte az Isten a dolgát, ő

háromszor nősült, s született egy fia,

Miloszláv. György azonban szegény

maradt, s fiatalon meg is halt. Egy 11 éves

kislány, Apollónia maradt utána. A

gyámapaságra Péter és

Gáspár is igényt

tartott, olyannyira, hogy a temetésen még

öire is mentek érte. Végül

Blázy

Miklós polgármester az elhunyt néhai

felesége rokonának

férjénél, Klivényi

József írnoknál helyezte el

Apolkát. Ezen Trnowszyék úgy

megsértődtek, hogy

nem voltak hajlandóak anyagilag támogatni a

kislányt... Egészen addig, amíg egy

napon Apolka nem találkozott Péterrel az

utcán, a nagybácsi pedig vett neki egy

csomó édességet. Mikor ezt
Gáspár meghallotta, nem nézhette
tétlenül a
történeteket. A két testvér
szívből gyűlölte egymást, így
mindkettőjük
igyekezett mindig a másíknál többet
költetni a kislányra: ételt,
ruhákat,
ékszereket vettek Apolkának. A pénz
azonban legtöbbször Klivényi
zsebébe
vadorolt, ezért Blázy
kieszközölte, hogy vegyék el tőle a
lányt, s felváltva
helyezzék el a két
nagybácsinál féléves
időközökre. A licitálás ekkor
is
folytatódott: tanítókat és
szolgálókat, egzotikus állatokat
és növényeket
hozattak, szebbnél szebb ruhákat és
ékszereket rendeltek, Gáspár
még egy külön
villát is építtetett
kertjében. Az idő előrehaladtával Apolka
és Miloszláv
összebarátkoztak, majd szerelem
szövéődött köztük. Mikor ezt
Péter megtudta,
egyszerűen elzavarta házából a
lányt, majd Gáspár is
hasonlóan cselekedett,
hiszen az ő féléve már
lejárt. Szegény Apolkának
újából fel kellett keresnie
Klivényiékét, akik másodszor is
befogadták. Egy nap, mikor már
Klivényiné
súlyos beteg volt, az írnok elvitte
Apolkát Lengeffy Elemér
színtársulatának
előadására, ahol megismerkedtek Behenczy
Pállal. Az estét Kubikné zavarta meg,
ugyanis ő jött a hírrel:
Klivényiné meghalt. Mikor a hazafelé
vezető úton
Klivényi felajánlotta Apolkának, hogy
feleségül veszi, a lány elrohant tőle.
Rebernyik János hajdú talált
rá a Vág partján, s bevitte a
városházára. Másnap
Blázy elhatározta, hogy új
gyámszülőket keres az
árvának, de még mielőtt ehhez
hozzákezdhetett volna, menekülő falusiakra
és egy közeledő lovascsapatra lett
figyelmes a főutcán.

Harmadik rész - A
tűsz
Természetesen
Pongrácz gróf
érkezett meg seregével. A

honvédparancsnok és a polgármester
beinvítálta egy
közeli kocsmába, ahol a
várfőnök kedélyes
borozgatások közepette elmesélte
jöttének okát. Társai
próbálták lebeszélni
tervéről (jól tudták, ha
véghezviszi,
amire elszánta magát, mindannyiukat
bolondokházába zárják), de
ő hajthatatlan
maradt. Végül a bor kezdett a fejébe
szállni, ő pedig elaludt. Ezalatt a
zsolnaiak új tervet eszeltek ki, ami a következő
volt. Tudták, Pongrácz csak
akkor fog visszafordulni, ha sértett
büszkesége kiengesztelésére a
beszterciek
békéltető követséget
küldenek, s Estella helyett ideiglenesen egy másik
lányt
ajánlanak túsznak. Mivel Apolkát
Bláznak egész napi
fáradozása ellenére nem
sikerült elhelyeznie, s még Lengeffy
színtársulata is a városban
tartózkodott,
megrendezhetőnek tűnt a műsor. A szervezést Pruzsinszky
intézte, így a
felébredő Pongráczot már az a
hír fogadta, hogy a küldöttség
útban van. A
"beszterciek" este meg is érkeztek őt
színész és Trnowszy
Apollónia
személyében. Pongrácz
rendkívül büszkén fogadta őket,
s beleegyezett az alkuba,
majd a "hadizsákmánnyal" hazaindultak. A nedeci
várban a gróf úgy
vigyázott a lányra, mint a szeme
fényére. Gondját viselte,
kényeztette,
taníttatta. Mikor a környéken elterjedt,
hogy a várban fiatal lány lakik,
újból
visszatért a társasági élet
a kastélyba. Ifjú kérők
jöttek bálókra, de Pongrácz
féltékenyen őrizte Apolkát. Mikor az
egyik Ordódy-fiú arra vetemedett, hogy
vállon csókolja a lányt, a
sértett gróf éjszakai
párbajra hívta, ahonnan súlyos
sebbel tért vissza. 20 napig élet és
halál közt lebegett, de Apolka gondos
ápolásának hála,
végül jobbra fordult az állapota. Mikor
ez bekövetkezett,
fiskálist hivatott Zsolnáról. Apolka
igencsak meglepődött, mikor az ügyvédben
egykori szerelmére, Trnowszy Miloszlávra ismert.
A gróf ezt nem érzékelte, s
kérte a vendéget, írjon egy

kérvényt, mert szeretné a
lányt adoptálni.
Miloszláv ezt meg is ígérte, de
ezután rögtön megkérte a
lány kezét. Pongrácz
nem túlzottan volt tekintettel a gyermekkori szerelemre, s
elhamarkodott
lépéséért
börtönbe vetette a fiatal
ügyvédet. A sikertelen
kísérlet után más
kért fel a kérvény
megírására. A megbízott
személy, aki egyébként
Miloszláv
barátja volt, igencsak meglepődött, mikor egy
ablakból ölébe hullt gyűszűben
apró papírost fedezett fel, melyben valaki tudatta vele,
hogyan Tarnóczy
Miloszláv a várban raboskodik...

Negyedik rész - Az

éj
A
hír, mármint hogy egy oligarcha
saját kénye-kedve szerint tart foglyul egy
köztisztviselőt álló
ügyvédet,
villámgyorsan terjedt. Egy pesti lap még cikket
is közölt róla, mire a
belügyminiszter rendeletére elindult a
hadjárat Miloszláv
kiszabadítására.
Pongrácz a szép szónak és a
küldött pandúroknak nem engedelmeskedett,
így
már-már úgy tűnt, tényleg
kénytelen lesz a budetini honvédparancsnok harc
árán
bevenni a várat, de szerencséire
időközben kiderült, hogy a nedeci
várbörtönből
egész föld alatti
alagúthálózatok indulnak,
így az egyiket sikeresen kihozták
Miloszlávot. A várbeliek nem
értették, hogyan tűnt el a rab, és
rendkívül
megijedtek. A grófnak az örülés
tünetei mutatkoztak. Az idő előrehaladtával
egyre inkább borult el elméje, holott
néha voltak egészen tiszta periódusai
is.
Miloszláv és Blázy mindent megtettek,
hogyan kihozzák Apolkát a
várból, de
Pongráczcal nehéz volt ujjat húzni.
Végül egy megoldás maradt: elő kell
keríteni Estellát, s vissza kell
váltani a túszot. Jól gondolkodtak, a
hadiregula ellen Pongrácz sem mert vétetni.
Miloszláv ellátogatott Behenczyék
krivánkai kastélyába, ahol 600
forintért megvette Estellát
Páltól. A hír

hallatán Károly ugyanúgy
eljátszotta a sértődöttet, mint egykor
apja a családi
harangért, de végül apja háta
mögött ő adta el Estellát, s maga szerezte
meg a
felajánlott pénzt.
Előkerítették Lengeffyéket is,
így újból előállt a
"besztercei" delegáció. Ahogy közeledett
a csere napja, Pongrácz
magához hívatott egy asztalost, s
megbízta, készítsen neki egy
monumentális
koporsót. Ezután körbejárta
ismerőseit, és mindenkitől
elbúcsúzott. A
küldöttség jövetelének
reggelén elővezettette lovát, majd
lelövete. Ezután
közszemlére tette a koporsót, melyben a
felirat szerint Waterloo nevű lovának
és neki kellett majdan nyugodnia. Felment a
szobájába, és
valószínűleg mérget
vett be (bár ezt a tényt a családtagok
utólag igyekeztek cáfolni). Lefeküdt
ágyába,
magához hívatta hű
szolgáloit és szeretett
Apolkáját, elbúcsúzott
tőlük, s
kilehelte lelkét. Ahogy Pamutkay mondta, vele meghalt az
"utolsó
várúr". Közben megjöttek a
küldöttek. A szerelmesek örültek,
hogy újból
egymásra találtak, bár a
tragédia árnyékot vetett
boldogságukra. Epilógus: gróf
Pongrácz Istvánt végül nem
kívánsága szerint lovával,
hanem egyszemélyes
koporsóban a várnai családi
sírboltba temették el; Trnowszky
Apollónia és
Tarnóczy Emil összeházasodtak, az
esküvőről részletes
beszámolót közölt a
trencsényi Vágvolgyi Lap című
folyóirat.